

**Dit examen bestaat uit 24 vragen.
Voor elk vraagnummer is aangegeven hoeveel
punten met een goed antwoord behaald kunnen
worden.**

Als bij een vraag een verklaring of uitleg
gevraagd wordt, worden aan het antwoord
geen punten toegekend als deze verklaring of
uitleg ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen,
voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd.
Als er bijvoorbeeld twee redenen worden
gevraagd en je geeft meer dan twee redenen,
worden alleen de eerste twee in de
beoordeling meegeteld.

Verderop in het examen bij vraag 11 bevindt zich een stelopdracht. Reserveer voldoende tijd om deze opdracht te kunnen uitvoeren.

Europa en de Buitenwereld (1150–1350)

- 2p **1** Geef één reden waarom monniken in de Middeleeuwen het overschrijven van handschriften van groot wetenschappelijk belang vonden.

Gebruik bron 1.

- 2p **2** Leg aan de hand van twee gegevens in de regels 1 tot en met 12 van bron 1 uit, dat de redenering van de schrijver in deze regels kenmerkend is voor een middeleeuwer.

Gebruik bron 1.

In dit handschrift uit de tijd rond 1400 wordt de 'Spiegel' van Jacob van Maerlant genoemd (zie regel 13).

- 2p **3** Leg uit waarom het aanhalen van de 'Spiegel' opmerkelijk te noemen is.

Zowel van Marco Polo als van Willem van Rubroek zijn reisverhalen bewaard gebleven. Het reisverhaal van Marco Polo werd veel bekender dan dat van Van Rubroek.

- 4p **4** Noem, om de grotere bekendheid van het reisverhaal van Marco Polo te verklaren, een verschil in de *aard* van de verslagen én noem een verschil in het *doel* van de verslagen.

De standensamenleving veranderde onder invloed van economische ontwikkelingen tussen 1150 en 1350 van karakter.

- 4p **5** Geef kort twee van deze economische ontwikkelingen aan en leg uit tot welke verandering dit leidde in de standensamenleving van die tijd.

Gebruik bron 2.

Johannes van Marignolli geeft in zijn verhaal een beschrijving van door hem bezochte gebieden. Daarin vermeldt hij gegevens, die soms aansluiten bij het traditionele beeld dat in de voorafgaande periode in Europa bestond over verre landstreken, maar daar soms ook van afwijken.

- 4p **6** Geef aan de hand van één voorbeeld uit de bron aan dat Johannes van Marignolli een traditioneel beeld van landstreken in de buiten-Europese wereld bevestigt. Geef ook aan de hand van één voorbeeld aan dat hij van dat traditionele beeld afwijkt.

De verovering van Constantinopel door de Kruisvaarders in 1204 was voor de paus als hoofd van de christianitas een reden tot blijdschap en een reden tot bezorgdheid.

- 2p **7** Licht zowel de blijdschap als de bezorgdheid toe.

Gebruik de bronnen 3 en 4.

Beide kaarten zijn rond 1300 gelijktijdig in gebruik.

- 4p **8** Geef een verschil aan in de wijze waarop Europa wordt afgebeeld en verklaar dat verschil vanuit de doelen waarvoor de kaarten zijn gemaakt.

Gebruik bron 5a en 5b.

Het optreden van Frederik II heeft de Arabieren verbaasd.

- 4p **9** Laat met behulp van twee voorbeelden, één uit bron 5a en één uit bron 5b, zien waarom het optreden van Frederik II verbazing bij de Arabieren opriep.

Gebruik bron 5b.

Sommige historici twifelen aan de betrouwbaarheid van deze bron.

- 2p **10** Haal uit bron 5b een feitelijk gegeven en leg uit waarom dit gegeven de bron minder betrouwbaar maakt.

- 15p **11** □ Lees de onderstaande inleiding en schrijf dan, overeenkomstig de instructies, een *samenhangend* betoog.

Inleiding:

De wijze waarop in de loop van de geschiedenis kennis werd verworven, veranderde voortdurend. In de ene periode vonden meer ingrijpende veranderingen plaats dan in de andere.

Hoofdvraag:

In hoeverre was de periode 1150–1350 voor Europa een periode van ingrijpende verandering op het gebied van kennisverwerving?

Instructies:

Schrijf een samenhangend betoog. Je moet ter bevordering van de samenhang de *cursief gedrukte kopjes* in je betoog opnemen.

Typering van de situatie rond 1150

Rond 1150 berustte kennis op twee fundamenteën. Deze fundamenteën bepaalden het beeld van de wereld waarin men leefde.

A. Beschrijf deze twee fundamenteën, elk met een concreet voorbeeld uit die tijd.

Horizonverbreding

In de periode na 1150 zijn er ruimere mogelijkheden om in nader contact te komen met culturen buiten Europa.

B. Noem van deze culturen één cultuur, waarbij sprake is van een hoog kennisniveau, en beschrijf twee ontwikkelingen waardoor Europa er intensiever mee in contact komt.

Uitbreiding van kennis

Als gevolg van de horizonverbreding wordt de Europese cultuur met kennis op verschillende terreinen verrijkt.

C. Noem voor elk van de drie onderstaande terreinen een voorbeeld en maak telkens duidelijk dat hier sprake is van verrijking van kennis:

1. kennis uit de Klassieke Oudheid
2. de manier waarop kennis wordt verworven
3. toepassingen van verworven kennis in de praktijk

Blokkerend element bij kennisverwerving

D. Licht aan de hand van een voorbeeld toe dat er obstakels bleven bestaan bij het verwerven van kennis.

Conclusie

E. Rond het betoog af met een afweging waarin wordt ingegaan op de hoofdvraag. Deze afweging moet logisch voortvloeien uit de onder A tot en met D gegeven antwoorden.

Een nieuwe eeuw, nieuwe verhoudingen? Nederland 1880–1919: op het breukvlak van twee eeuwen

- 4p **12** □ Noem twee kenmerken van het moderne gezin rond 1880 en leg voor elk kenmerk uit waarom voor veel arbeiders het ideaal van het moderne gezin toen nog niet te verwezenlijken was.

In 1880 stichtte de leider van de antirevolutionairen, dr. A. Kuyper, in Amsterdam een universiteit waar studenten uit eigen protestantse kring onderwijs konden volgen. Kuyper noemde deze onderwijsinstelling 'Vrije Universiteit'.

- 4p **13** □ A. Leg uit wat Kuyper bedoelde met het woord 'Vrije' in die naamgeving.
B. Leg vanuit het emancipatiestreven van orthodox-protestanten uit waarom Kuyper een eigen universiteit zo belangrijk vond.

Let op: de laatste vragen van dit examen staan op de volgende pagina.

Gebruik bron 6.

In deze bron spreekt Kuiper over een aantal ontwikkelingen in de maatschappij van zijn tijd. Hij zoekt naar een evenwicht tussen positieve en negatieve kanten van de modernisering.

- 4p **14** Geef aan de hand van de bron aan, dat Kuiper zoekt naar dat *evenwicht*.

Aan het einde van de negentiende eeuw kwamen overal in Nederland initiatieven vanuit de burgerij tot het bouwen van goede arbeiderswoningen. Voor deze initiatieven zijn uiteenlopende motieven aan te wijzen.

- 4p **15** Leg uit dat hierbij sprake was van zowel motieven voortkomend uit idealisme als motieven voortkomend uit het eigenbelang van de initiatiefnemers.

Gemeentelijke Geneeskundige Diensten in grote steden liepen rond 1900 voorop in het verzamelen van gegevens over de slechte woonsituatie van de armen.

- 2p **16** Geef hiervoor een verklaring.

Gebruik bron 7.

De rooms-katholieke leider Schaepman vat in de regels 1 tot en met 8 de inhoud van de pauselijke encycliek *Rerum Novarum* samen. Hij voegt daar in de regels 9 tot en met 21 zijn kritiek op het eind negentiende eeuwse kapitalisme aan toe.

- 4p **17** Geef twee kernpunten van Schaepmans kritiek op het kapitalisme van die tijd.

Gebruik bron 7.

- 2p **18** Beargumenteer met welke opvatting van Schaepman, uit de regels 9 tot en met 21, een socialist het rond 1890 hartgrondig oneens zal zijn.

Gebruik bron 8.

De tekenaar becommentarieert een doelstelling van de Nationale Tentoonstelling van Vrouwenarbeid.

- 3p **19** Beredeneer aan de hand van twee beeldelementen wat het commentaar van de tekenaar is op deze doelstelling.

Gebruik bron 9.

Stel:

Een historicus doet onderzoek naar de opkomst van de vakbeweging in Nederland tussen 1880 en 1919. Hij vindt deze bron met informatie over maatschappelijke ontwikkelingen die kenmerkend zijn voor die periode.

- 4p **20** Noem twee maatschappelijke ontwikkelingen waaraan hij gedacht zou kunnen hebben. Licht je antwoord toe met telkens een ander gegeven uit de bron.

Gebruik bron 10.

Een interpretatie:

De schilderes ziet prostitutie als onderdeel van de sociale kwestie.

- 4p **21** Ontleen aan de bron drie beeldelementen en leg aan de hand daarvan uit dat deze interpretatie juist is.

Gebruik bron 11.

Deze tekening uit 1908, door Albert Hahn gemaakt voor het Zondagsblad van de SDAP, is typerend voor de strijdcultuur van de socialisten in die tijd.

- 4p **22** Maak aan de hand van de bron aannemelijk dat dit type tekening de strijd van de socialisten enerzijds bevorderde, maar anderzijds de groei van hun aanhang belemmerde.

De grondwet van 1917 vormt een mijlpaal, maar geen eindpunt, in het emancipatiestreven van maatschappelijke groepen.

- 4p **23** Toon aan dat deze uitspraak opgaat voor:

A. de socialisten
B. de rooms-katholieken.

Met de komst van de moderne samenleving in Nederland nam het aantal 'typisch vrouwelijke' beroepen toe.

- 2p **24** Leg deze samenhang uit aan de hand van twee voorbeelden van beroepen uit twee verschillende bedrijfstakken.

Einde